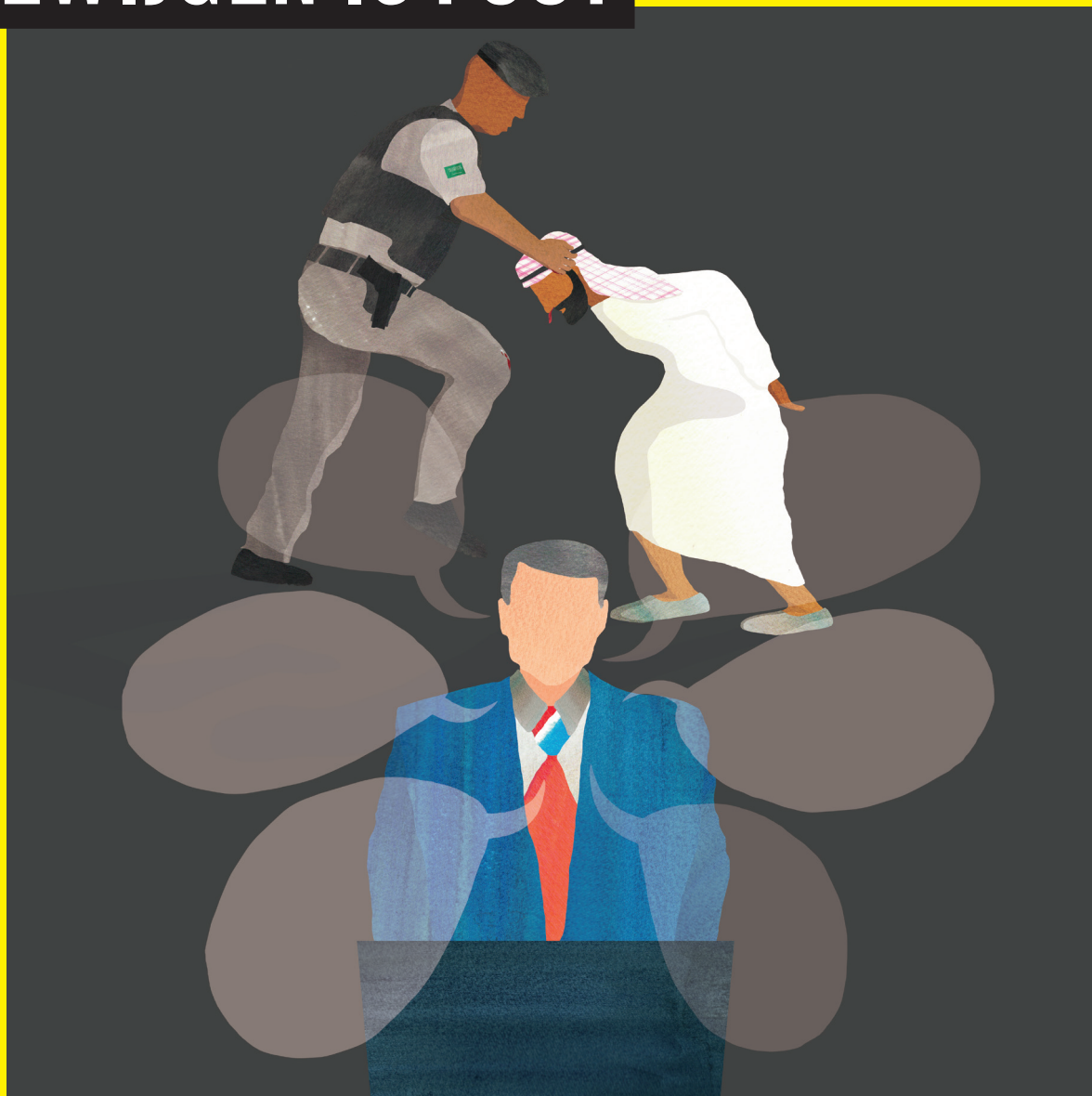

SPREKEN IS ZILVER,

ZWIJGEN IS FOUT

**De gebrekkige Nederlandse inzet
voor mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië**

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International werkt voor mensenrechten. Die waarborgen vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid. Amnesty doet onderzoek, voert actie en steunt verdedigers van mensenrechten wereldwijd.

Amnesty International
Postbus 1968
1000 BZ Amsterdam
(020) 626 44 36
www.amnesty.nl

 amnesty@amnesty.nl
 facebook.com/amnesty.nl
 [@amnestynl](https://twitter.com/amnestynl)

Het afgelopen jaar namen de mensenrechtenschendingen een grote vlucht in Saudi-Arabië. Zeven mensenrechtenverdedigers stonden terecht, waarvan een aantal werd veroordeeld tot lange gevangenisstraffen. Daarnaast was er een grote stijging van het aantal uitgevoerde doodstraffen. En Saudi-Arabië begon een oorlog in Jemen waarbij het zich schuldig maakt aan grove mensenrechtenschendingen, waaronder oorlogsmisdaden.

In september 2013 bracht Amnesty International het rapport *Wie zwijgt, stemt toe?* uit. Hierin werd een inventarisatie gemaakt van de Nederlandse inzet voor mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië. De conclusie van dit rapport was verontrustend. Terwijl de repressie van mensenrechtenverdedigers en andere critici door de Saudische autoriteiten sinds 2011 enorm toenam, was de reactie van Nederland steeds dezelfde: een haast automatische keuze voor 'stille diplomatie', terwijl uit niets bleek dat dit ook maar enigszins effect had.

Het rapport deed een reeks aanbevelingen, zoals het bijwonen van rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers, het organiseren van consultaties met mensenrechtenverdedigers voorafgaand aan en tijdens bezoeken van Nederlandse bewindspersonen, en zorgen voor zichtbare erkenning van mensenrechtenverdedigers en hun werk. Deze aanbevelingen werden onderschreven door Saudische mensenrechtenrechtenverdedigers. Een motie van de Kamerleden Van Bommel (SP) en Sjoerdsma (D66), die in oktober 2013 werd aangenomen, verzocht 'om meer en zichtbaarder in te zetten op mensenrechtenkwesties in Saudi-Arabië en andere Golfstaten.'¹

In 2014 zette de repressieve trend in Saudi-Arabië voort. In november 2014, een jaar na de publicatie van *Wie zwijgt, stemt toe?* blikte Amnesty in de briefing *Kleine stappen vooruit, nog vaak stilzwijgen op cruciale momenten* terug om te bezien of de Nederlandse inzet voor mensenrechtenverdedigers was veranderd. De conclusie was dat er, naast het welkome bijwonen van rechtszaken namens de EU, op cruciale momenten nog sprake was van stilzwijgen over de vervolging van mensenrechtenverdedigers.

In deze briefing kijken we wederom terug op een jaar: van november 2014 tot oktober 2015. We betrekken daarbij naast de stand van zaken rond mensenrechtenverdedigers ook de actuele situatie rond de doodstraf en het conflict in Jemen, omdat de mensenrechtenschendingen waarvoor de Saudische autoriteiten verantwoordelijk zijn door deze ontwikkelingen een enorme vlucht namen.

In het rapport *Wie zwijgt, stemt toe?* deed Amnesty de Nederlandse overheid aanbevelingen voor de inzet van een breed instrumentarium voor de ondersteuning van mensenrechtenverdedigers, in lijn met het Nederlandse actieplan voor mensenrechtenverdedigers² en de EU Richtlijnen. Het ging daarbij onder meer om: zorgen bespreken met de Saudische autoriteiten, demarches, de mensenrechtenverdediger bezoeken (eventueel in de gevangenis), de mensenrechtenverdediger praktische ondersteuning bieden en publieke erkenning en waardering geven voor het werk van mensenrechtenverdedigers.

In dit hoofdstuk onderzoeken we welke middelen de Nederlandse autoriteiten en de EU het afgelopen jaar hebben ingezet ten behoeve van mensenrechtenverdedigers.

Actie naar aanleiding van nieuwe rechtszaken en antiterrorismewetgeving

Tijdens het afgelopen jaar verscheen weer een groot aantal mensenrechtenverdedigers voor de Saudische rechtbank. Een aantal werd veroordeeld tot lange gevangenisstraffen. Voor sommigen was dit een tweede veroordeling voor dezelfde aanklachten als waarvoor ze eerder al waren veroordeeld, alleen ditmaal op grond van de – strengere – antiterrorismewetgeving. Dit terwijl volgens internationaal recht iemand niet tweemaal berecht of gestraft mag worden voor hetzelfde strafbare feit. Amnesty International ziet dat de antiterrorismewetgeving en het Bijzonder Strafhof, dat is opgericht voor het behandelen van veiligheid- en terrorismegerelateerde zaken, door de Saudische autoriteiten worden misbruikt om mensenrechtenverdedigers de mond te snoeren onder het mom van ‘terrorisbestrijding’. Zodra een mensenrechtenverdediger op grond van deze wet of voor deze rechtbank wordt berecht, zouden bij Nederland en de EU de alarmbellen daarom moeten gaan rinkelen.

De EU woonde het afgelopen jaar een aantal rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers bij, maar de EU noch Nederland ondernam in deze gevallen actie of deed een publieke uitspraak na een veroordeling. Ook in de zaken die de EU niet bijwoonde, ondernamen de EU en Nederland geen diplomatieke actie.³

De onafhankelijke mensenrechtenverdediger **Mikhlif al-Shammari** werd op 6 november 2014 veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en tweehonderd zweepslagen voor het ‘opruien van de publieke opinie door met sjiieten te verkeren’ en het ‘schenden van de instructies van de heerser door een privébijeenkomst te organiseren en te twitteren’. De eerste aanklacht vloeit voort uit een bezoek in 2013 aan de vader van een gedode sjiitische demonstrant. De tweede aanklacht refereert aan een belofte die hij onder tekende in februari 2012, na het uitzitten van een eerdere gevangenisstraf voor zijn vreedzaam activisme. Hij tekende er onder andere voor ‘een goede burger’ te zullen zijn.⁴ Op zijn veroordeling volgde geen actie van de EU of Nederland.

Op 19 november 2014 verscheen **Fowzan al-Harbi**, een van de oprichters van de Saudische Vereniging voor Politieke en Burgerrechten (ACPRA), voor de rechtbank voor een uitspraak in het hoger beroep van zijn zaak. Hier hoorde hij dat de straf van

2 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers>

3 Voorgelegd bz. En eigen observatie. Geen aanvullingen correcties op deze en volgende zaken vanuit BZ.

4 <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE23/031/2014/en/>

zeven jaar, die hij in juni 2014 opgelegd had gekregen, was verhoogd naar tien jaar. Hij werd direct gearresteerd en vastgezet. Hij was onder andere veroordeeld voor het bekritisieren van de autoriteiten en deelname aan het oprichten van een 'ongeregistreerde organisatie' (verondersteld is dat hiermee ACPRA wordt bedoeld).⁵ De EU woonde deze zaak bij. Na de eerste veroordeling kwam er van Nederland, noch van de EU een publieke reactie. Ook werden de bevindingen niet besproken met de Saudische autoriteiten, of met Al-Harbi en zijn advocaat. Ook na de zwaardere veroordeling in beroep deed de EU of Nederland geen uitspraak over de zaak.

Op 12 januari 2015 werd de veroordeling van de mensenrechtenadvocaat **Waleed Abu al-Khair** in hoger beroep bevestigd. In de eerdere rechtszaak was hij veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf onder andere voor het 'beledigen van de rechterlijke macht en het in twijfel trekken van de integriteit van de rechters' en 'het schaden van de reputatie van de staat door te communiceren met internationale organisaties'. De rechter beval dat hij van de vijftien jaar tien jaar moest zitten. In hoger beroep werd dit echter teruggedraaid omdat hij weigerde zich te verontschuldigen voor zijn 'misdaden'.⁶ De EU woonde deze rechtszaak bij, maar na de bevestiging in hoger beroep kwam er geen uitspraak van de EU of Nederland over de zaak.

Zakenman en medeoprichter van ACPRA **Mohammed al-Bajadi** werd op 5 maart 2015 veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf, gevolgd door een even zolang reisverbod. Al-Bajadi kreeg deze straf voor dezelfde aanklachten als waarvoor hij in 2012 al was veroordeeld, en waarvan hij de straf in maart 2015 zou hebben uitgezeten. Deze tweede veroordeling vond plaats op grond van de nieuwe antiterrorismewetgeving en voor het Bijzonder Strafhof.⁷ De EU woonde deze rechtszaak bij, maar na de veroordeling kwam er geen uitspraak van de EU, noch van Nederland.

ACPRA lid **Omar al-Said** werd in december 2013 veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf, een reisverbod van vierjaar en driehonderd zweepslagen onder andere voor het 'ongehoorzaam zijn aan de heerser' en het 'lid zijn van een ongeregistreerde organisatie'.⁸ Op 7 oktober 2015 begon er een nieuwe rechtszaak tegen hem, voor dezelfde aanklachten, maar ditmaal voor het Bijzonder Strafhof en op grond van de antiterrorismewetgeving. De EU of Nederland ondernam geen actie en sprak zich niet uit over deze zaak.

Op 13 oktober 2015 werd **Dr Abdulrahman al-Hamid**, de eerste voorzitter van ACPRA, door het Bijzonder Strafhof onder andere veroordeeld voor 'het verspreiden van chaos door deel te nemen aan het opstellen en publiceren van een verklaring die opriep tot demonstraties'. Hij kreeg negen jaar gevangenisstraf, een reisverbod van negen jaar en een boete van 11.700 euro.⁹ Na de veroordeling kwam er geen actie van Nederland, noch van de EU.

Ook **Dr Abdulkareem al-Khoder**, medeoprichter van ACPRA, kreeg een nieuw proces voor het Bijzonder Strafhof en op grond van de antiterrorismewetgeving. Hij werd op 19 oktober 2015 veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf, onder andere voor het 'ongehoorzaam zijn aan de heerser' en het 'schaden van de reputatie van de staat door onjuiste informatie onder buitenlandse groepen te verspreiden'.¹⁰ De EU woonde deze zaak bij. De bevindingen werden niet besproken met de autoriteiten, of met Al-Khoder en zijn advocaat. De EU of Nederland sprak zich na deze veroordeling niet over de zaak uit.

5 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/033/2014/en/>

6 <https://www.amnesty.org/en/documents/MDE23/003/2015/en/>

7 <https://www.amnesty.nl/nieuwsportaal/pers/saudi-arabia-prisoner-conscience-latest-be-convicted-in-counter-terror-purge-huma>

8 <https://www.amnesty.nl/nieuwsportaal/nieuws/saudi-arabie-laat-opgesloten-activisten-vrij>

9 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/2663/2015/en/>

10 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/2715/2015/en/> & voetnoot 5.

Aanspreken van een bondgenoot

In 2015 vonden er drie veroordelingen plaats van mensenrechtenverdedigers op grond van de antiterrorismewetgeving (in de zaken van Mohammed al-Bajadi, Abdulrahman al-Hamid en Abdulkareem al-Khoder). In december 2014 schreef minister Koenders in een reactie op Amnesty's briefing *Kleine stappen vooruit*:

*'De anti-terrorisme wetgeving hoeft in principe geen beletsel te zijn voor een juiste rechtsgang in Saoedi-Arabië, maar laat wel ruime marge voor interpretatie door rechters en brengt het risico met zich mee dat mensenrechtenverdedigers op basis hiervan worden veroordeeld. Nederland zal in EU-verband bezien hoe de Saoedische autoriteiten op de uitvoering van deze nieuwe wetgeving het beste kan worden aangesproken.'*¹¹

Echter, de antiterrorismewetgeving en het later toegevoegde decreet zijn wel degelijk een beletsel voor een juiste rechtsgang in Saudi-Arabië, onder meer omdat deze wetgeving een bijzonder brede en vage definitie heeft van 'terroristische daden'. Zo wordt het 'oproepen tot, deelname aan, publiceren van informatie over [...] demonstraties, bijeenkomsten of groepspetities' beschouwd als een terroristische daad. Daarnaast is het onduidelijk of, en zo ja, hoe Nederland de Saudische autoriteiten hier nu op aanspreekt. Saudi-Arabië is een partner van Nederland in de strijd tegen de Islamitische Staat. Nederland zou gebruik kunnen maken van deze relatie om de Saudische autoriteiten aan te spreken op de 'bijkomende schade' die de toepassing van de antiterrorismewetgeving met zich meebrengt, namelijk dat critici van het Saudische regime massaal de mond wordt gesnoerd.

Sinds september is Nederland co-voorzitter van het Global Counter Terrorism Forum (GCTF), een internationaal gezelschap van 29 landen en de EU, waarin vooral praktische maatregelen en mogelijkheden worden besproken om terrorisme te bestrijden en gewelddadig extremisme te voorkomen. Het GCTF nam tijdens de jaarlijkse vergadering van ministers in september 2014 is een memorandum aan 'on Good Practices for the Judiciary in Adjudicating Terrorism Offenses'.¹² Dit memorandum, dat werd onderschreven door Saudi-Arabië, behandelt acht *good practises* en benadrukt de noodzaak van onafhankelijke rechtspraak, een eerlijk proces en respect voor de mensenrechten in de strijd tegen terrorisme. Nederland en de EU kunnen dit memorandum gebruiken als raamwerk bij het waarnemen van rechtszaken en om Saudi-Arabië aanspreken op de onvolkomenheden die zich in de Saudische rechtsgang voordoen.

Bijwonen rechtszaken en publieke uitspraken

EU-waarnemers woonden de hoorzittingen bij in vijf¹³ rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers. Het bijwonen van rechtszaken door internationale diplomaten is een belangrijk vorm van morele steun aan de aangeklaagden en een signaal aan de Saudische autoriteiten dat de internationale gemeenschap meekijkt. Desondanks kwam er ook in die zaken geen publieke uiting van protest tegen de veroordelingen. In zaken die de EU bijwoonde werden waarnemingen alleen tussen EU-lidstaten onderling gedeeld. Dus niet met de betrokken mensenrechtenverdediger en advocaat, laat staan met de Saudische autoriteiten. In december 2014 schreef minister Koenders in een reactie op Amnesty's briefing *Kleine stappen vooruit*:

11 Tweede Kamer 2014-2015, 32 735, nr. 126.

12 https://www.thegctf.org/documents/10162/159882/14Aug27_GCTF+The+Hague+Memorandum.pdf

13 In de zaak van Waleed Abu al-Khair, Mohammed al-Bajadi, Dr. Abdulkareem al-Khoder, Abdulaziz al-Shubaily, en Issa al-Hamid.

*'De suggestie van Amnesty om observaties van waarnemers publiek te maken, acht de regering minder verstandig. Dit zou Saoedische rechters er in de toekomst juist van kunnen weerhouden om diplomatieke waarnemers toe te laten. De conclusies van de waarnemingen worden uiteraard wel uitgewisseld tussen EU-lidstaten onderling, hetgeen een belangrijke bron van informatie is op basis waarvan de EU-positie over individuele gevallen eventueel kan worden aangepast. Nederland zal, zowel in Riyadh als in Brussel, actief een positieve bijdrage blijven leveren aan deze positiebepaling.'*¹⁴

Wat die positiebepaling vervolgens inhoudt, en wat de EU en Nederland daar dan mee doen, is onduidelijk. Het is mogelijk dat sommige Saudische rechters diplomatieke waarnemers zullen weren uit de rechtszaal wanneer observaties publiek worden gemaakt. Of dat ook zo is, kan pas met zekerheid gezegd worden wanneer er een publieke uitspraak wordt gedaan. Het is zeker de moeite van het proberen waard, want als de observaties gedeeld worden met de autoriteiten en er publieke uitspraken over het proces gedaan worden, kan dat bevorderen dat de autoriteiten verantwoording afleggen voor deze schendingen. Het zou een gemiste kans zijn als het bijwonen van rechtszaken in Saudi-Arabië enkel tot doel heeft dat mensenrechtenverdedigers zich moreel gesteund voelen, hoe belangrijk dat ook is. Daarmee zou ook de signaalfunctie die van de proceswaarneming uit kan gaan, wegvallen en zelfs contraproductief kunnen uitwerken. Immers, door het ongemoeid laten passeren van schendingen van richtlijnen voor eerlijke processen, dreigt proceswaarneming bij te dragen aan de legitimatie er van. De Nederlandse overheid zou in gesprekken met de Saudische autoriteiten duidelijk kunnen maken dat het doen van uitspraken over een proces hoort bij rechtszaakwaarneming.

In het notaoverleg over het mensenrechtenbeleid op 15 juni 2015 zei minister Koenders:

*'De aanwezigheid van diplomaten heeft allereerst een signaalfunctie richting de autoriteiten, die dan weten dat die zaak wordt gevolgd. Uiteraard worden daarnaast de bevindingen gedeeld met de collega's en, wanneer mogelijk en zinvol, met de betrokken mensenrechtenverdediger en de advocaat.'*¹⁵

Dat het delen van die bevindingen met de betrokken mensenrechtenverdediger en de advocaat zinvol is, staat voor Amnesty buiten kijf. Helaas is dit tot nog toe in geen van de bijgewoonde zaken gebeurd. Maar er ontbreekt hier vooral een belangrijke vervolgstap: dat deze bevindingen ook op enige manier worden gedeeld met de autoriteiten. Amnesty wil bovendien het belang benadrukken dat Nederland en/of de EU in sommige zaken in actie komt voordat er een veroordeling is, als er in een eerder stadium al misstanden worden geconstateerd. Daarmee kan wellicht nog invloed worden uitgeoefend op het strafproces. Het afgelopen jaar gebeurde dit echter niet, terwijl dit bijvoorbeeld in de zaak van **Abdulaziz al-Shubayli** wenselijk was. De EU woonde de zaak bij tegen Abdulaziz al-Shubayli, ook een medeoprichter van ACPRA, en het laatste actieve ACPRA-lid dat nog niet gevangenzit. Al-Shubayli staat terecht voor het Bijzonder Strafhof en op grond van de antiterrorismewetgeving.¹⁶ Alleen al op basis van het feit dat hij op grond van repressieve wetgeving terechtstaat voor zijn mensenrechtenwerk, zou Nederland een uitspraak kunnen doen over het proces en de zaak kunnen bespreken met de Saudische autoriteiten. Ditzelfde geldt voor de zaak van **Issa al-Hamid**, het zesde ACPRA-lid dat dit jaar voor het Bijzonder Strafhof terechtstaat voor zijn vreedzame mensenrechtenactivisme. De EU woont ook hoorzittingen in deze zaak bij.

14 Tweede Kamer 2014-2015, 32 735, nr. 126.

15 Tweede Kamer 2014-2015, 32 735, nr. 145.

16 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/0012/2015/en/>

Stille diplomatie

De Nederlandse overheid zegt in Saudi-Arabië de voorkeur te geven aan stille boven publieke diplomatie omdat 'openlijke kritiek de dialoog verstomt en contraproductief werkt.'¹⁷ In december 2014 schreef minister Koenders in een reactie op Amnesty's briefing *Kleine stappen vooruit*:

*'De inzet van stille diplomatie versus publieke actie vindt elke keer zorgvuldig plaats. Het kan zo zijn dat bij individuele gevallen in Saoedi-Arabië stille diplomatie en een gezamenlijke EU-benadering de beste aanpak is. De afweging tussen inzet van stille diplomatie versus publieke actie wordt vervolgens iedere keer zorgvuldig genomen.'*¹⁸

Er zijn echter nog steeds geen aanwijzingen dat opereren achter de schermen succesvol is. Bovendien is het de vraag in hoeverre er op dit moment sprake is van stille diplomatie rond mensenrechten. De antwoorden van de minister op Kamervragen over de Nederlandse inzet voor Saudische mensenrechtenverdedigers blijven wat dat betreft vaag en ontwijkend. Antwoorden liggen meestal in de lijn 'Nederland beraadt zich over de meest effectieve inzet' of 'zal bezien hoe de Saudische autoriteiten het beste kunnen worden aangesproken.' Het zou transparant zijn als de uitkomst van dat beraad, en het effect van de ondernomen stappen, vervolgens ook wordt gedeeld. Ook de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie stelt in het rapport *Navigating a sea of interests – Policy evaluation of Dutch foreign human rights policy (2008-2013)* voor om te proberen meer informatie publiekelijk te delen en zo de transparantie over mensenrechtenbeleid te bevorderen.¹⁹ Dit geldt zeker als de betrokken mensenrechtenverdediger daar zelf om vraagt.

De minister schreef in december 2014 echter aan de Kamer:

*'Ook als betrokkenen de wens uiten dat er uitspraken worden gedaan in het publieke domein, kan hier niet altijd zonder meer opvolging aan worden gegeven: publieke veroordelingen door overheden kunnen effectief zijn omdat het aandacht voor een individueel geval genereert en dit kan leiden tot een positieve uitkomst. Maar er kan ook een averechts effect ontstaan, doordat de positie van andere mensenrechtenverdedigers juist wordt bemoeilijkt.'*²⁰

Amnesty International heeft geen aanwijzingen dat aandacht voor een individueel geval in een publieke uitspraak de positie van andere mensenrechtenverdedigers bemoeilijkt. Wat wel duidelijk is, is dat stille diplomatie en het afzien van publieke uitspraken geen zichtbare resultaten heeft opgeleverd. In de zaak van Raif Badawi, waar wel een publieke veroordeling kwam van de stokslagen die Badawi op 9 januari 2015 onderging, zou geconcludeerd kunnen worden dat publieke uitspraken en aandacht heeft geholpen (hij kreeg daarna geen stokslagen meer) en dat deze veroordeling door Nederland en vele andere landen de positie van andere mensenrechtenverdedigers niet heeft bemoeilijkt. De minister erkende het positieve effect van deze publieke uitspraak ook in het mondelinge vragenuur op 27 januari 2015: '*Nederland heeft als een van de weinige landen publiekelijk het vonnis tegen blogger Badawi veroordeeld en ook aangezet tot een EU-verklaring, die inmiddels heeft geleid tot een herverwijzing van die zaak naar het hoog gerechtshof.*'²¹

17 Wie zwijgt, stemt toe?, p. 21 en 23.

18 Tweede Kamer 2014-2015, 32 735, nr. 126.

19 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/06/12/kamerbrief-over-beleidsdoorlichting-mensenrechtenbeleid-2008-2013>

20 Tweede Kamer 2014-2015, 32 735, nr. 126.

21 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20142015-46-2.html>

Het uitblijven van vervolgacties rond de rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers heeft er de afgelopen jaren voor gezorgd dat Saudische mensenrechtenverdedigers minder vertrouwen hebben in de EU en haar lidstaten. Amnesty hoort geregeld van activisten dat zij de EU en haar lidstaten niet meer benaderen voor de nodige actie of steun omdat er geen verwachting is dat die er komt. Een mensenrechtenverdediger omschreef de rechtszaken als 'theaterstukken waarin verschillende personen een rol spelen'. Daarmee worden het Nederlandse mensenrechtenbeleid en de EU-richtlijnen voor mensenrechtenverdedigers ondergraven.

EU – Gulf Cooperation Council bijeenkomst

In mei 2015 vond de jaarlijkse bijeenkomst van de EU en de Gulf Cooperation Council (GCC) plaats, ditmaal in Qatar. Het is teleurstellend dat mensenrechtenverdedigers en -organisaties niet betrokken werden bij de voorbereiding van deze bijeenkomst. Twee dagen voordat de vergadering van start ging werd pas bekend gemaakt dat deze zou plaatsvinden. Consultaties vooraf met mensenrechtenverdedigers zijn belangrijk om tot een goed inzicht te komen in de actuele mensenrechtensituatie in een land. Bij vergaderingen over landen in de VN-mensenrechtenraad is een voorbereiding op deze manier heel gebruikelijk.

In de gezamenlijke verklaring van de EU en de GCC die na afloop kwam, werd voor het eerst verwezen naar toekomstige 'samenwerking' op het gebied van mensenrechten.²² Dit is een welkome stap in de aanloop naar een mogelijk EU-GCC-vrijhandelsakkoord, waar een stevige mensenrechtenclausule in moet komen. Het is belangrijk dat er nu een terugkoppeling naar mensenrechtenverdedigers uit de GCC komt over de discussies over mensenrechten die tijdens deze bijeenkomst hebben plaatsgevonden. Ook bij toekomstige belangrijke bijeenkomsten moet een dergelijke terugkoppeling naar mensenrechtenverdedigers plaatsvinden.

Schrijvers en activisten

Op 1 december 2014 werd vrouwenrechtenactiviste **Loujain al-Hathloul** gearresteerd omdat zij een verbod op autorijden voor vrouwen aan de kaak stelde door vanuit de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) Saudi-Arabië binnen te rijden. De volgende dag werd ook de Saudische journaliste **Maysaa al-Amoudi** gearresteerd, omdat zij vanuit de VAE de grens over was gereden om haar vriendin Loujain te hulp te schieten. Beiden werden berecht voor het Bijzonder Strafhof in Riyad, voor aanklachten gerelateerd aan het feit dat ze autoredden en voor hun online activisme voor het recht op autorijden voor vrouwen in Saudi-Arabië. Op 12 februari werden ze plotseling vrijgelaten. Hun juridische status bleef onduidelijk.²³ De EU of Nederland ondernam geen actie in deze zaak.

Een zaak waar internationaal veel aandacht voor was dit jaar is die van de blogger en gewetensgevangene **Raif Badawi**, die in mei 2014 tot tien jaar gevangenisstraf, duizend stokslagen en een boete van 191.000 euro werd veroordeeld. Op 9 januari 2015 kreeg Badawi de eerste vijftig stokslagen toegediend.²⁴ Amnesty heeft de minister van Buitenlandse Zaken sinds juli 2013 verschillende malen gevraagd zich uit te spreken over Badawi's straf en de Saudische autoriteiten op te roepen tot zijn vrijlating. Nadat Badawi in januari de eerste vijftig stokslagen kreeg, kwam er een verklaring van de minister.²⁵ Daarin werd echter niet opgeroepen tot zijn vrijlating, maar werd enkel gevraagd de lijfstraf niet uit te voeren. Toen Badawi's vrouw, Ensaf Haider, in mei in een videoboodschap een directe oproep deed aan de minister om de Saudische autoriteiten te vragen om de vrijlating van haar man en andere gewetensgevangenen, kwam er geen reactie. En ook na een nieuwe motie van Kamerleden Van Bommel en Sjoerdsma, die op 23 juni 2015 werd aangenomen en waarin de regering werd verzocht 'de Saudische autoriteiten op te roepen tot de vrijlating van Badawi',²⁶ bleef het stil.

Op 15 juli 2015 werd de prominente Saudische schrijver en commentator **Dr Zuhair Kutbi** door leden van de veiligheidsdiensten uit zijn huis meegenomen. Een aanklacht is er nog steeds niet, maar er wordt verondersteld dat hij is gearresteerd vanwege opmerkingen die hij maakte tijdens een interview bij de Saudische tv-show Fi al-Samim. Hierin had hij kritiek op de politieke repressie in zijn land en betoogde hij dat het land hervormingen nodig heeft.²⁷ De EU of Nederland ondernam geen actie.

Doodstraf

Dit jaar nam het aantal executies in Saudi-Arabië drastisch toe ten opzichte van 2014. In de eerste zes maanden van 2015 werden 102 personen geëxecuteerd, tegenover negentig in heel het jaar daarvoor. De helft van alle executies in recente jaren was voor niet-dodelijke misdrijven, zoals drugsdelicten. Bovendien werden mensen ter dood veroordeeld na oneerlijke processen. Bijna de helft van degenen die sinds 1985 zijn

23 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/1179/2015/en/>

24 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/1828/2015/en/>

25 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2015/01/09/koenders-keurt-lijfstraf-saoedische-blogger-af>

26 Tweede Kamer 2014-2015, 32 735, nr. 141.

27 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/2351/2015/en/>

geëxecuteerd is buitenlands en de meesten van hen zijn de Arabische taal niet of onvoldoende machtig. Zij krijgen maar zelden voldoende hulp van een tolk. Ook zijn er minderjarigen, mensen die ten tijde van het misdrijf minderjarig waren, en mensen met een verstandelijke handicap geëxecuteerd.²⁸ Dit is in strijd met het internationaal recht. Of en op wat voor wijze Nederland de sterke toename van het aantal executies heeft besproken met de Saudische autoriteiten is niet duidelijk.

In september 2015 werd bekend dat zowel het Bijzonder Strafhof als het Hof van Hoger Beroep de terdoodveroordeling van de sjiiitische activist **Ali al-Nimr** bevestigd hadden, waardoor hij elk moment geëxecuteerd zou kunnen worden. Ali al-Nimr werd op 27 mei 2014 ter dood veroordeeld voor het deelnemen aan demonstraties, het aanvallen van veiligheidstroepen en een gewapende overal. Hij werd gearresteerd toen hij minderjarig was. Bovendien beweert hij na marteling een 'bekentenis' te hebben afgelegd, op basis waarvan de rechter de veroordeling heeft uitgesproken.²⁹ In antwoorden op Kamervragen over deze zaak schreef de minister dat '*Nederland [zich] met andere (EU-)partners over deze straf en over de meest effectieve inzet door de internationale gemeenschap [heeft beraad]. Vanuit die zienswijze zullen de EU en lidstaten in hun contacten met de Saoedische autoriteiten hun grote zorgen omtrent deze zaak opbrengen.*'³⁰ Wat die inzet precies inhoudt en welke zorgen worden overgebracht is niet duidelijk.

In oktober 2015 werd ook bekend dat naast Al-Nimr twee andere sjiiitische activisten op korte termijn geëxecuteerd konden worden, namelijk **Abdullah Hasan al-Zaher** en **Dawood Hussein al-Marhoon**. Beiden werden op 5 oktober in eenzame opsluiting geplaatst en worden sindsdien incommunicado vastgehouden. Beiden zijn gearresteerd toen zij minderjarig waren (respectievelijk 16 en 17 jaar), en kregen gedurende hun voorlopige hechtenis geen toegang tot hun advocaat. Ook claimen ze, net als Al-Nimr, te zijn gemarteld om ze te dwingen tot een 'bekentenis'.³¹ Onbekend is of Nederland protest heeft aangetekend tegen de doodstraf voor bovenstaande drie activisten.

Conflict in Jemen

Op 25 maart 2015 begon een door Saudi-Arabië geleide coalitie met luchtaanvallen op Jemen. De coalitie, die op verzoek van de Jemenitische president in ballingschap handelt, heeft sindsdien duizenden aanvallen uitgevoerd op gebieden die door de Houthis³² worden gecontroleerd. Honderden aanvallen hebben burgerdoelen geraakt zoals woonhuizen, scholen, markten, winkels en fabrieken. Veel luchtaanvallen die Amnesty onderzocht waren in strijd met het op het conflict van toepassing zijnde internationaal humanitair recht, omdat zij expres burgerdoelen raakten of disproportioneel veel burgerslachtoffers maakten. De coalitie heeft bovendien clusterbommen gebruikt, die onder internationaal recht verboden zijn.³³ Eind september waren er volgens de VN al 2.355 doden en 4.862 gewonden gevallen onder burgers. Twee derde van alle gerapporteerde burgerdoden zouden zijn gevallen door luchtaanvallen van de coalitie.³⁴ Een door de coalitie opgelegde blokkade van commerciële import – opgelegd onder het mom van het voorkomen van wapenleveranties aan de Houthis – heeft gezorgd voor een acuut tekort aan voedsel, medicijnen, brandstof en andere essentiële goederen.³⁵

28 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/2092/2015/en/>

29 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/2452/2015/en/>

30 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20152016-309.html>

31 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde23/2671/2015/en/>

32 De Houthis zijn een zaiditische sjiiitische gewapende groepering uit het noorden van Jemen, die gesteund worden door delen van het leger die nog loyaal zijn aan oud-president Ali Abdallah Saleh. In september 2014 namen zij de hoofdstad Sana'a over en in de daaropvolgende maanden hebben zij de controle gekregen over grote delen van het land.

33 Yemen: 'Bombs fall from the sky day and night': Civilians under fire in northern Yemen, Amnesty International, 6 oktober 2015.

34 OHCHR Press briefing notes on Yemen: <http://www.ohchr.org/ar/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16518&LangID=E>

35 Yemen: 'Bombs fall from the sky day and night': Civilians under fire in northern Yemen, Amnesty International, 6 oktober 2015.

In september, in dezelfde week dat Nederland in New York lobbyde voor een zetel in de VN-Veiligheidsraad³⁶ diende Nederland bij de Mensenrechtenraad in Genève een resolutie in waarmee de VN een mandaat zou hebben gekregen om de schendingen van alle partijen in het conflict in Jemen te onderzoeken en documenteren. De Nederlandse inzet om te komen tot een evenwichtige resolutie was prijzenswaardig.

Later die maand trok Nederland onder druk van Saudi-Arabië en de Verenigde Staten de resolutie echter terug, ten gunste van een alternatieve resolutie ingediend door Saudi-Arabië.³⁷ In deze resolutie werd niet opgeroepen tot een internationale onderzoeksc commissie, maar tot een nationale commissie.³⁸ Hoewel de instelling van een nationale commissie een welkome stap is, zijn de Jemenitische autoriteiten er tot dusverre nooit in geslaagd om grondig en onafhankelijk onderzoek te verrichten naar mensenrechtenschendingen die in het verleden hebben plaatsgevonden. Dit geldt in het bijzonder voor schendingen en misstanden die de autoriteiten hebben begaan tijdens grote anti-overheidsprotesten in 2011.

Nadat de Nederlandse poging tot multilaterale actie achter de schermen strandde, kwam er geen bilaterale uitspraak over de Saudische rol in het conflict. Zeven maanden nadat de militaire aanval in Jemen begon heeft Nederland het Saudische regime niet één keer direct aangesproken op het grote aantal burgerslachtoffers dat is gevallen als gevolg van de luchtaanvallen. In antwoord op vragen van Kamerleden heeft minister Koenders gezegd: *‘Nederland blijft alert op mogelijke mensenrechtenschendingen in het huidige conflict en zal deze – waar mogelijk – aan de orde blijven stellen.’*³⁹ Maar de minister benoemt en veroordeelt de verantwoordelijkheid van de Saudische autoriteiten hierin niet expliciet. Dit terwijl de rapporten met bewijzen van mensenrechtenschendingen als gevolg van Saudische luchtaanvallen van onafhankelijke organisaties als de Verenigde Naties, zich het afgelopen half jaar hebben opgesteld.⁴⁰

36 <http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2059884-haalt-de-koning-in-new-york-een-vn-zetel-binnen.html>

37 <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/10/un-resolution-on-yemen-fails-to-launch-international-investigation-into-war-crimes/>

38 In september heeft de Jemenitische president vanuit Riyad, bij decreet een nationale commissie opgezet. Deze commissie heeft tot taak alle mensenrechtenschendingen te onderzoeken die zijn begaan sinds 2011.

39 Tweede Kamer 2014-2015, 32 623 nr. 152.

40 www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session30/Documents/A_HRC_30_31_ENG_.docx en <https://www.hrw.org/news/2015/08/26/yemen-cluster-munition-rockets-kill-injure-dozens>

Het afgelopen jaar namen de mensenrechtenschendingen een grote vlucht in Saudi-Arabië. Zeven mensenrechtenverdedigers stonden terecht, waarvan een aantal werd veroordeeld tot lange gevangenisstraffen. Daarnaast was er een grote stijging van het aantal uitgevoerde doodstraffen. En Saudi-Arabië begon een oorlog in Jemen waarbij het zich schuldig maakt aan grove mensenrechtenschendingen, waaronder oorlogsmisdaden.

Gezien de prioriteiten van het Nederlands mensenrechtenbeleid⁴¹ zou je een grote inspanning van Nederland verwachten waar het gaat om mensenrechtenschendingen in Saudi-Arabië. De Nederlandse inzet blijft echter in nevelen gehuld, en Nederland gebruikt slechts een klein deel van het beschikbare instrumentarium om voor mensenrechtenverdedigers op te komen. Rechtszaken tegen mensenrechtenverdedigers worden bijgewoond, maar na een veroordeling worden bevindingen alleen onderling met EU-lidstaten besproken, niet met de Saudische autoriteiten. Ook doen Nederland en de EU nooit publieke uitspraken over bijgewoonde zaken, terwijl zij dit in andere landen wel doen.⁴² Als deze stap steeds uitblijft, verwordt het bijwonen van de rechtszaken tot een vrijblijvende actie die de Saudische autoriteiten niet serieus nemen, en dreigt de proceswaarneming uiteindelijk zelfs bij te dragen aan de legitimering van een oneerlijke rechtsgang.

De minister van Buitenlandse Zaken geeft enkel vage antwoorden op Kamervragen over de stappen die Nederland neemt om de Saudische autoriteiten over bepaalde individuele zaken of mensenrechtenonderwerpen aan te spreken. De minister geeft meestal aan dat in EU-verband een zaak wordt besproken en dat er wordt gekeken wat de beste manier is om de Saudische autoriteiten aan te spreken. Of de EU hier uiteindelijk overeenstemming over bereikt en welke actie zij vervolgens onderneemt, blijft onuitsproken.

Het zwijgen over de repressie van mensenrechtenverdedigers past in een trend van ongemakkelijk stilzwijgen, waarbij Nederland weigert bondgenoot Saudi-Arabië aan te spreken op zeer ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder oorlogsmisdaden in Jemen. Er zijn andere belangen in het spel, zo zei minister Koenders eerder dit jaar in een debat in de Kamer op 5 februari 2015:

*'We zitten ook nog eens in een coalitie met een prioriteit die de Kamer heeft gesteld, namelijk ISIS. Als wij in zo'n coalitie zitten, werken wij dus ook samen met landen die we zelf niet hadden uitgekozen. Dat limiteert de mogelijkheden van de regering om altijd op dezelfde manier problemen aan de orde te stellen die ons allemaal aan het hart gaan. Begrijp me goed: dat betekent dus niet ineens mondje dicht over de mensenrechten, integendeel. Maar het is wel van belang om met de Kamer na te gaan waar we onze prioriteiten leggen. [...] ik zal landen zeker op de mensenrechten blijven aanspreken, zoals we dat hebben gedaan bij Saudi-Arabië. Dat doet Nederland ook. Dat heeft wel een prijs; dat moet de Kamer zich goed realiseren.'*⁴³

41 Onder andere mensenrechtenverdedigers, vrijheid van meningsuiting en ernstige schendingen, waaronder de doodstraf en grove schendingen in conflictsituaties. Zie: beleidsbrief 'Respect en recht voor ieder mens', via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2013/06/14/beleidsbrief-respect-en-recht-voor-ieder-mens>

42 Zo veroordeelde minister Koenders op 14 augustus 2015 de gevangenisstraf die in Azerbeidzjan werd opgelegd aan mensenrechtenactivisten Leyla en Arif Yunus. Nederland woonde de rechtszaak bij en riep op tot herziening van de zaak en vrijlating van Leyla en Arif Yunus: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2015/08/14/koenders-ernstige-zorgen-over-mensenrechtensituatie-azerbeidzjan>. Op 14 april 2014 bracht de EU een verklaring uit na de veroordeling van de Chinese journalist GAO Yu, waarin werd opgeroepen tot een herziening van haar zaak, in lijn met internationale standaarden: http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/150417_02_en.htm

43 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-21501-02-1467.html>

Op welke prijs de minister doelt is niet duidelijk. Saudi-Arabië en Nederland zitten in de coalitie in de strijd tegen ISIS met een gemeenschappelijk doel. Dit partnerschap is gebaseerd op wederzijdse afhankelijkheid. Het lijkt niet erg waarschijnlijk dat Saudi-Arabië hier eenzijdig uit zou stappen vanwege Nederlandse kritiek over mensenrechten. Sterker nog, tijdens een algemeen overleg over Jemen, op 4 november 2015, leek de minister toe te geven dat door het indienen van de eerdergenoemde conceptresolutie over Jemen, de invloed van Nederland op Saudi-Arabië zelfs groter was geworden.⁴⁴ Saudi-Arabië trekt er zich wel degelijk iets van aan als het publiekelijk wordt aangesproken.

Het is voor Amnesty International inmiddels bijzonder ingewikkeld om nog informatie te krijgen over mensenrechtenschendingen in Saudi-Arabië, omdat er nauwelijks activisten op vrije voeten zijn die nog durven te communiceren met internationale mensenrechtenorganisaties. Een groot aantal mensenrechtenverdedigers dat is aangeklaagd of al is veroordeeld, is immers onder andere aangeklaagd voor 'het schaden van de reputatie van de staat door te communiceren met internationale organisaties.'

De situatie is urgent en zorgwekkend. Actie vanuit de Nederlandse overheid (en de EU) kan daarom niet beperkt worden tot het 'beraden over de meest effectieve inzet'. De minister schrijft in het actieplan mensenrechtenverdedigers dat 'Nederland, waar opportuun, naast EU-verklaringen, [...] verklaringen aflegt over de algemene situatie van mensenrechtenverdedigers in een bepaald land of de situatie van individuele mensenrechtenverdedigers' teneinde 'aandacht te krijgen voor hun werk en ze te ondersteunen.'⁴⁵

In Saudi-Arabië is die concrete steun, onder meer in de vorm van publieke uitspraken en verklaringen over de repressie van mensenrechtenverdedigers, nu meer dan ooit nodig.

44 Persoonlijke aantekeningen AO 4 november, officiële verslag nog niet beschikbaar.

45 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2012/03/08/kamerbrief-met-actieplan-mensenrechtenverdedigers>, p. 3.

Op basis van bovengenoemde ontwikkelingen doet Amnesty International de volgende aanbevelingen aan de Nederlandse regering⁴⁶:

1 Stel een beleidsvisie op voor Saudi-Arabië, zorg voor een beter gecoördineerde en concretere gezamenlijke EU-aanpak en wees transparant over de inzet.

Werk de Nederlandse inzet in Saudi-Arabië uit op verschillende terreinen, zoals veiligheid, economie en energie, en geef aan hoe het bevorderen van mensenrechten daar deel van uitmaakt. Geef daarnaast in de informatievoorziening aan de Tweede Kamer concreet aan welke zaken besproken zijn en wat er van de Saudische autoriteiten is gevraagd. De minister heeft verschillende malen aangegeven dat actie richting Saudi-Arabië het meest effectief is als deze op EU-niveau wordt vormgegeven. Ook heeft hij aangegeven dat Nederland hierin een belangrijke rol kan spelen, zoals Nederland dat deed bij het stimuleren van het sturen van EU-waarnemers naar rechtszaken en bij het aandringen op het recente statement van de EU over Raif Badawi. Nederland zou zich hard moeten maken voor verdere stappen naar een beter gecoördineerde en concretere gezamenlijke EU-aanpak.

2 Onderhoud adequaat en structureel contact met mensenrechtenverdedigers en/of hun advocaten en bouw aan het herstellen van hun vertrouwen in de EU als partner in de strijd voor mensenrechten.

Ontwikkel samen met andere EU-ambassades en in afstemming met mensenrechtenverdedigers een systeem om op een veilige manier contact met hen te leggen en te onderhouden. Zorg ervoor dat gewerkt wordt aan het herstellen van het vertrouwen dat mensenrechtenverdedigers hebben in de EU en haar lidstaten. Het ondernemen van concrete diplomatieke actie voor individuele zaken en het geven van publieke erkenning voor het werk van mensenrechtenverdedigers kan hieraan bijdragen.

3 Organiseer consultaties met lokale en internationale mensenrechtenverdedigers en -organisaties voorafgaand aan bezoeken van Nederlandse (en Europese) bewindspersonen aan Saudi-Arabië, en voorafgaand aan de jaarlijkse EU-GCC bijeenkomst.

In januari was minister Koenders samen met koning Willem-Alexander aanwezig op de condoleance ter gelegenheid van het overlijden van de Saudische Koning Abdallah. Amnesty vroeg hen toen om van de gelegenheid gebruik te maken om met de Saudische regering te praten over mensenrechten. Zij deden dat niet.⁴⁷ Indien de minister een tweede bezoek zou brengen aan Saudi-Arabië biedt dit een kans voor de Nederlandse regering om dit keer wel een sterke mensenrechtenboodschap over te brengen aan de Saudische overheid. In dat kader zou het goed zijn als de minister zich van tevoren laat informeren door lokale en internationale mensenrechtenorganisaties. Dan is het wel belangrijk dat de reis van de minister tijdig bekend wordt gemaakt.

⁴⁶ Deze aanbevelingen werden eerder gedaan in het rapport 'Wie zwijgt, stemt toe?'

⁴⁷ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20142015-46-2.html>

In het Actieplan Mensenrechtenverdedigers staat: '[b]ij buitenlandse bezoeken van bewindspersonen en hoog ambtelijke delegaties worden – waar dienstig – individuele zaken aan de orde gesteld en ontmoetingen met mensenrechtenverdedigers georganiseerd, om zo extra aandacht te geven aan hun werk.'⁴⁸ Hoewel er nog maar weinig Saudische mensenrechtenverdedigers zijn die niet in detentie zitten, is het belangrijk dat minister Koenders tijdens een toekomstig bezoek aan Saudi-Arabië, indien mogelijk, spreekt met mensenrechtenverdedigers en activisten die in staat en bereid zijn hem te ontmoeten. In elk geval zou de minister een aantal individuele zaken aan de orde moeten stellen in gesprekken met hooggeplaatste Saudische bewindslieden.

Organiseer ook voorafgaand aan de volgende jaarlijkse bijeenkomst van de EU en de GCC consultaties met internationale en lokale mensenrechtenverdedigers en -organisaties. Geef na de bijeenkomst een terugkoppeling aan mensenrechtenverdedigers uit de Golfstaten over de uitkomst van deze bijeenkomst en over de discussies die er hebben plaatsgevonden over mensenrechten.

4

Geef publieke erkenning en waardering voor het werk van Saudische mensenrechtenverdedigers en -organisaties.

Wees creatiever in het geven van publieke steun aan Saudische mensenrechtenverdedigers. Zo zou het uitreiken van een mensenrechtenprijs of een andere vorm van publieke erkenning aan een Saudische mensenrechtenverdediger of -organisatie een gepaste wijze zijn om waardering te tonen voor het dappere werk dat zij doen in een zeer repressief klimaat. Amnesty weet uit de ervaringen van mensenrechtenverdedigers dat publieke erkenning vaak een belangrijke morele steun is. Publieke erkenning kan ook gegeven worden door via sociale media zoals facebook en twitter de inzet of uitspraken van mensenrechtenverdedigers te prijzen en de zichtbaarheid van hun werk te vergroten.

5

Neem een duidelijk publiek standpunt in over de repressie van mensenrechtenverdedigers in Saudi-Arabië.

Saudische activisten rekenen nauwelijks meer op steun van de EU of haar lidstaten, omdat die stelselmatig afzien van publieke verklaringen over de repressie die de activisten ondergaan. Niet alle zaken en situaties lenen zich op elk moment voor publieke diplomatie. Maar in de context van de rechtszaken die de EU heeft bijgewoond is het in elk geval wel degelijk gepast. De EU of Nederland zou concreet opvolging moeten geven aan de waargenomen zaken door de bevindingen met de Saudische autoriteiten te bespreken en zich publiekelijk uit te laten over onregelmatigheden in de processen en het gebruik van repressieve wetgeving om activisten het zwijgen op te leggen. De EU of Nederland zou daarnaast onomwonden moeten oproepen tot de onmiddellijke en onvoorwaardelijke vrijlating van alle gewetensgevangenen in Saudi-Arabië.

